

A FELNŐTTKOR KÜSZÖBÉN

Az '56-os forradalom után, a második „tétesítés” elől menekülve, az ország különböző vidékeiről sokan Érdre költöztek. Közel volt a főváros, rengeteg üzem, gyár működött, elérhetőek voltak az iskolák, olcsón lehetett építési telkeket vásárolni. Özönlöttek ide mindenfelől az országból a beköltözők.

1962-ben az én szüleim is megelégték a felsőnáni termelőszövetkezetben való tengődést, eladták a házukat és ide költöztek. Akkor már itt lakott négy nagybátyám is családotól. A testvérek egymáshoz közel vettek telkeket, összefogtak, és sorra építették fel a házaikat. A mi házukat is felhúzták egy nyáron. Miután földel került a fejünk fölé, a szüleink mind munkába álltak. Tizenketten voltunk unokatestvérek, néhányan tanultunk, a többiek meg betanított munkásként találtak munkát maguknak a környező gyárakban.

Érd minket is elnyelt jótékonyan, miként másokat. Ide mindenki valahonnan jött, így hát senki se nevezte a másikat „jöttment”-nek. Nagyon kevés úgynevezett őslakos volt a településen. Nekünk, bukovinai székelyeknek kétszáz év óta ez volt az első szabadon választott lakóhelyünk.

1964-ben jó eredménnyel befejeztem a tanítóképzőt. Menten férjhez is mentem, és a férjemmel a szüleimhez költöztünk. A férjem Budapesten dolgozott, engem Tolnanémedire neveztek ki, mivel Tolna megyéből iskoláztak be annak idején a főiskolára. Hiába kérelmeztem, hogy nevezzenek ki Érdre valamelyik iskolába, jártam Ponciustól Pilátusig, nem lehetett sehogy elérni, hogy Tolna megyéből hivatalosan elbocsássonak. Így hát önkényesen kiléptem a munkahelyemről. Nem sejtettem, hogy mennyi anyagi és egyéb hátrányom származik ebből a lépésből, milyen hányatott évek következnek a pedagóguspályámon. Számos büntetés járt az ilyen engedetlenségért abban az időben. Kaptam ugyan állást a szomszéd faluban, Tárnokon, de csak meghatározott idejű szerződéssel. Egy aranyos második osztályt majdnem egész éven át taníthattam. Örömteli és sikeres is volt számomra a tanítói munka, szerettem a tanítványaimat, ők is engem. Nagyon jól haladtak a tanulmányaikban, de végül nem kaptam meg az állást.

1965 nyarán megszületett a kislányom. Érden is, de egész Pest megyében abban az időben nagy pedagógushiány volt. Egyik érdi igazgató

hitegetésének engedve már szeptemberben, amikor a gyermekem még csak öthetes volt, tanítani kezdtem. Ismét csak ideiglenes szerződéssel kaptam meg az állást. Felső tagozatban kellett matematikát, növénytant, állattant és éneket tanítanom.

Szerencsére a tanítóképzőben tett fogadalmamat megtartottam, amint befejeztem a főiskolát, beiratkoztam az Érdi Zeneiskolába. Zongora és magánének szakon tanultam három évig. Sass József és felesége, a híres operaénekesnő, Sass Szilvia szülei voltak a tanárain. Segítségükkel elsajátítottam azokat a legszükségesebb ismereteket, amelyek a munkámban nélkülözhetetlenek voltak. Most, hogy már a főváros közelében éltem, arra is módomban nyílt, hogy hangversenyekre, operába járjak. Ha csak tehettem, vittem magammal a tanítványaimat is.

Négy éven át tanítottam éneket a felső tagozatban, énekkart is vezettem, és a többi tantárggyal is elég jól boldogultam már, amikor váratlanul elvezényeltek egy másik érdi iskolába. A matematika–fizika szakos tanárt kellett helyettesítenem néhány hónapig, hetedik–nyolcadik osztályban. Hogy ebbéli működésem színvonalát jellemezzem! Egyszer úgy gratulált nekem az igazgatóm, miután egy Fahrenheit mérőt szétpukkantottam a 100 Celsius fokos vízben: „Csodálatos, hölgyem! Csodálatos! Maga még azt is fel tudja robbantani, ami nem is robban!”... és kacagott, kacagott megállíthatatlanul.

A helyettesítés lejárta után ismét visszakérültem az előző iskolába, most egy nagyszerű negyedik osztályt kaptam, ismét volt egy boldog tanévem. Ezután végre ki is neveztek, immár határozatlan időre.

Úgy nézett ki, hogy minden egyenesbe jön, de nem úgy történt. Az igazgatónőnk volt az érdi pedagógus pártszervezet titkára. Addig üldözött, amíg be nem léptem a pártba. Amikor édesapám meghallotta, a földre köpött dühében és megvetésében. Attól kezdve már minden a „pártfegyelem” szellemében zajlott az iskolában.

Miután a főiskolai sikeres pályázatommal a néprajzosok látókörébe kerültem, attól kezdve évről évre meghívtak a néprajzi találkozókra. Különböző okok miatt egy ideig egyszer se tudtam elmenni. Végre az 1967 nyarán Zalaegerszegen megtartott Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Találkozására elmentem. Újra találkoztam Veres Péterrel, akkor ismerkedtem meg az egyik legnagyszerűbb bukovinai székely énekessel, mesemondóval, minden bukovinai székely dolgok tudójával, Gáspár Simon Antallal is, aki akkor már a Népművészet Mestere volt.

Dr. Morvay Péter, a Néprajzi Múzeum Adattárának osztályvezetője hosszasan elbeszélgetett velem. Biztatott, hogy kezdjek el dolgozni,

rengeteg gyűjtenivaló lenne a bukovinai székelyek körében. Konkrét feladatot is adott, keressem meg Andrásfalva alapításának mondáját. Bemutatta nekem Halász Péter néprajzi gyűjtőt, aki felhívta a figyelmet a bukovinai székelyek kiböjtölési szokásaira, a nagyon érdekes, szerinte már nem gyakorolt, de a népi emlékezetben még elevenen élő hagyományra. Én addig soha nem hallottam erről a szokásról.

Hazatérve nagy lelkesedéssel fogtam munkához. Először is megkerestem és elolvastam minden fellelhető szakirodalmat. Elhatároztam, hogy először is hazamegyek a felnevelő kicsi falumba, Felsőnárára, és megkérdezgetem az időseket, hátha még emlékszik valaki a kiböjtölésre.

Nagyon érdekesen kezdődött a gyűjtés. Éppen csak hogy letettem a csomagjaimat a hűgoméknál, elindultam Kóka Ferenc bátyámékhöz. Náluk együtt élt négy generáció. Milcsi mama, az ő lánya, Kati néni, az ő lánya, Gizi ánygom, a férje, Ferenc bátyám, unokabátyám, Albert, és az unokahúgom, Gizike. Nem volt olyan dolog se Hadikfalván, se Bajmokon, se Felsőnánán, amiről ők ne tudtak volna. Így hát nagy bizodalommal indultam hozzájuk, hogy kikérdezzem őket a kiböjtölésről.

Ahogy kiléptem a hűgomék kapuján, ismerős, fekete szoknyás, fehér inges öregasszony imbolygott velem szembe. Ősz tincsei ziláltan bújtak elő hátracsúszott fakó kendője alól. Valamikor nefelejskék szeme szürkén, homályosan meredt előre. Bicegve, meg-megroggyanó térdekkel lépkedett felém. Egészen közel ért már hozzám, de nem ismert meg, észre sem vett. Lilásfehér ajkai közül érthetetlen szavakat mormolt. Ráköszöntem hangosan:

– Jónapot, Zsuzsa néni!

Megállt, tétován rám tekintett, majd enyhe mosoly terült szét ezer-ráncú arcán.

– Nem a Kóka Pista leánnya vagy-e?

– De, igen! – mondtam örvendezve, hogy megismert.

– Hogy élhatsz édesanyámé? Férjhez mentél-e? Sovány vagy, édes lejánkám! Apádék kicsinyálnak? Anyádnak van-e egészsége? – záporoztak rám a kérdések. A válaszomra már ügyet se vetett, csak mondta a magáét. Egy levegővételnyi szünetben megkédeztem én is:

– Zsuzsa néni, hogy élhet?

Sárgás, szürke arca megvonaglott, előtörő könnyeivel küszködve, alig hallhatóan motyogta:

– Ó, hadd el, édes gyermekem! Meg kéne haljak, s nem vesz el az Úristen, kell éljek! De most menyek s beszélek a leányaimval, bötöt

fogadok a menyemre. Kiböjtölöm, mert megvert ingemet! – Csontos, inas, agyondolgozott kezét fenyegetően megrázta arrafelé, amerre a menyé lakott. Végül melléből nehéz, szaggatott zokogás tört fel.

– Verje meg az Úristen, amétt ingemet megvert! Száradjon el a keze, amelyikkel reámütött!

Vigasztaló szavakat dadogtam, hasztalan. Mit is lehet ilyen helyzetben mondani? Végre magától is lecsillapodott. Én is észbe kaptam: Úristen! Én egy „ártó szándékú kiböjtölés első mozzanatának, a böjt-fogadásnak” vagyok tanúja – amint azt a felkészüléskor a szakirodalomban olvastam. Még mindig a húgomék kapujában álltunk, hirtelen elhatározással behívtam.

– Zsuzsa néni, jöjjön be egy kicsit, beszéljünk! Katóék nincsenek itthon.

– Katót erőst szeretem, met jó bótos – mondta, és becsoszogott utánam a házba. Leültettem az asztal mellé, ahol már elő volt készítve felvételre a magnetofonom.

– Zsuzsa néni! Hogy kell böjtölni?

– Mi az, tán az uradot akard kiböjtölni?

– Nem, nem! – szabadkoztam, és bekapcsoltam a magnetofont. Észre se vette, a szeme a semmibe révedt, és mondani kezdte:

– Úgy kell böjtölni, hogy hetfőn elkezded, egész nap semmit ne egyél, semmit ne igyál, égjen két gyertya, legyen ott a feszület, estig ott térgyen imádkozzál! Ez a bót. Jövő héten kedden, azután szerdán, a másikon csütörtökön, a másikon pénteken, szombaton egészen vasárnapig. Én hónap akarok fogadni, amétt ingemet megverték! – kiáltotta szinte eszelősen, majd újra oktatgatni kezdett. – Hogyha bótót fogadsz és kitartod, ha úgy akard, hogy meghaljon, meglesz. Ha úgy akard, hogy kálik maradjon, az is meglesz! Amire kívánságod van, minden meglesz, de addig csak kell ülni, imádkozni, semmit nem szabad enni még a majorságnak se! Most menyek, megbeszélésem a leányaimval, s ha a lányok azt mondják, hogy anyánk, fogadjon bótót, akkor én hónap bótót fogadok! Én akkor bótölök, hogy az Isten a keziket kucorítsa meg! Mondtam es Réginának:

– A kezed kucorodjon meg, amiért ingemet megvertél!

Azt mondta:

– Míg a kezem megkucorodik, addig én még adok kendnek!

– Ne, látod-e? Így van. – Elhallgatott, aztán fürkésző tekintettel rám nézett, és megkérdezte:

– Ugye, édes lejánkám, te üsmerős vagy Pesten?